

Oponentský posudek diplomové práce Romany Bičíkové

Vlastní jména jako potenciální projev „cizosti“ v překladu neliterárního textu

Diplomantka Romana Bičíková si pro svou práci zvolila vhodné a aktuální téma: vlastní jména lze zkoumat z mnoha úhlů pohledu, srovnávací analýza je vždycky přínosná, a kromě oblíbené literární onomastiky je jistě třeba věnovat pozornost i fungování vlastních jmen v textech neliterárních, zejména v některých dnes velmi frekventovaných typech „věcných“ textů.

Ke konkrétní interpretaci dat se připravila velmi důkladně a s velkou kuráží se pustila do studia odborné onomastické literatury. Předpokládám, že do té chvíle neměla tušení o existenci tak významných českých jazykovědců, jako je např. Rudolf Šrámek; ale základní bohemistickou literaturu prostudovala poctivě a získala o ní dostatečný přehled. O španělské onomastice bohužel nejsem dostatečně informována, ale soudím, že i s tou se diplomantka seznámila v potřebné míře; získané poznatky pak dokázala porovnat. Pokud shledala v české onomastice větší zájem o chrématonyma, může nás to jen těšit; osobně mám dojem, že by se česká onomastika právě jimi měla zabývat ještě intenzivněji, vzhledem k současné dynamice pojmenovávání firem, institucí, různých produktů atd. O tom, že autorka práce teorii nezanedbala, svědčí rozsah teoretické části, která zabírá větší počet stran než část empirická.

Empirická část je rovněž zpracována pečlivě; data jsou představena vskutku transparentně, všechny použité texty diplomantka předkládá v příloze, jejich množství je dostatečně reprezentativní. Proti zvolené metodologii rovněž nelze nic namítat: pokládám za vhodné zaměřit se u vlastních jmen vybraných z původních českých a španělských textů na funkce vlastních jmen, u překladových textů pak na užití překladatelské strategie. Mám jen připomínku k výběru textů. Autorka uvádí, že zvolila žánr anotací (anotace kulturních událostí), texty obsažené v „kulturních průvodcích“, publicistický styl. Přitom je si ale vědoma (a několikrát to ve své práci podotýká), že mezi českým Houserem, distribuovaným nejširší veřejnosti ve stanicích metra, a materiály Institutu Cervantes, určenými evidentně omezené skupině velmi výlučného intelektuálního publika, je diametrální rozdíl, podmíněný právě odlišnou adresovaností. Na s. 53 píše, že se snaží určit, jak užitá propria působí na „běžné čtenáře“ daných textů – ti jsou ale zřejmě nesrovnatelní. Jak sama soudí, španělsko-český kulturní průvodce přináší oficiální, výrazově neutrální věcné texty blížíci se recenzím, spíše stylu populárně naučnému; zatímco styl textů české tiskoviny se blíží spíše reklamním upoutávkám, persuasivní funkce je tu naplňována nepokrytě, velmi neformálně, až „řádívě“, s velkou dávkou expresivity, subjektivizace vyjadřování, s důrazem na bezprostřední kontakt

s adresáty. Autorka sama uvádí některé názorné příklady této výrazové polohy, v Houseru se dají najít i další: *párty, mejdan, mecheche, punkový nářez; bude to odvaz, bude to jízda; disko, které má pořádné koule; přijďte zapářit*; atd. Při tak odlišném stylu lze bezpochyby očekávat i odlišné zacházení s vlastními jmény, srovnatelnost dat je tím poněkud omezena. Pokud se autorce nepodařilo najít v českém prostředí materiál, který by stylem a typem textu přesněji odpovídal textům Institutu Cervantes, mohla možná této stránce věci věnovat větší pozornost, tuto odlišnost výrazněji interpretačně využít. (Nechávám stranou jisté své pochybnosti o tom, zda adresátem a příjemcem Housera je skutečně mladé publikum; podle mých zkušeností o tento kulturní program, který získávají bezplatně, mají značný zájem aktivní seniorky, jež nevyhledávají informace na internetu.)

Některé poznatky získané výzkumem Romany Bičíkové jsou skutečně zajímavé a zasluhují ocenění, i když jim v práci nemohl být věnován speciální soustředěný výklad. Je to například volba proprií vs. apelativ ve službách textové koheze. Nebo vliv existence členu, tohoto zásadního rozdílu mezi španělským a českým jazykovým systémem, na možnosti užívání vlastních jmen. Důležitý je postřeh (s. 71), že při překladu ze španělštiny do češtiny jsou adjektiva odvozená od vlastních jmen nahrazována spíše přímým užitím vlastního jména; pak bychom se při výuce češtiny (např. právě u překladatelů a tlumočnicků) nemuseli tolik trápit krkolomným tvořením málo průhledných adjektiv jako *malažský, bilbajský*, když v úzu český překladatel přirozeně zvolí spíše spojení z *Málagy, z Bilbaa*. Pozitivně hodnotím i to, že autorka vtahuje do své argumentace pragmatické faktory: časový tlak, který ovlivňuje stylizaci rychle zveřejňovaných aktuálních textů; nebo fakt zrcadlové prezentace španělských a českých textů, který nepřímou cestou vede k vynechávání některých vlastních jmen v českém překladu. Pokud jde o okrajové jednotlivosti, dovolila bych si poněkud zapochybovat o honorifikující funkci chrématonym jako *Divadlo Kalich* nebo *Tesla Arena* (s. 54); ale jak pro koho, ostatně diplomantka opakovaně zdůrazňuje, že vnímání vlastních jmen je velmi individualizované.

Poslední poznámka se bude týkat záležitostí pravopisných, tj. v tomto případě ožehavého problému psaní velkých písmen. Rozhodně nepatřím k těm, kdo mají tendenci z veškerých jazykových problémů vyzdvihovat především ty pravopisné; ale při takto zaměřeném výzkumu a při prezentaci jeho výsledků mohla autorka věnovat pravopisu trochu větší pozornost. Jaký je vlastně rozdíl mezi španělštinou a češtinou, pokud jde o užívání velkých písmen u vlastních jmen? Diplomantka se několikrát zmiňuje o rozdílných pravopisných konvencích; o tom, že se tu uplatňuje existence členu ve španělštině; že ve španělštině je pravděpodobně více velkých písmen motivovaných projevy úcty, honorifikační

funkcí; atd. Domnívám se, že i s využitím zvolených dat mohly být tyto rozdíly formulovány přesněji – zvláště, kdyby si autorka více povšimla nejen velkých písmen na samém počátku vlastního jména, ale v případě víceslovných vlastních jmen také psaní velkých/malých písmen u dalších komponentů názvu. V českých textech z Housera najdeme spoustu vyložené chybných nebo pochybných pravopisných výkonů, jako *Metropolitní Univerzita*, *výstava Svět Zábavy*, *Divadlo V Řeznické*, někde jsem myslím zahlédla i *Českou Republiku*. Ale i v textech překladových objevíme *Evropskou Unii* nebo *Karlovu Univerzitu*. Už jsme přivykli (ať jakkoli neradi) tomu, že v českých vlastních jménech se v poslední době objevuje daleko více velkých písmen, než je zdravo, pod vlivem angličtiny. Má v tomto směru (v míře užívání velkých písmen u nepočátečních komponentů víceslovných názvů, v nadpisech atd.) španělština blíže k angličtině než k češtině, a způsobuje tato její charakteristika v některých případech i přenos nenáležitých velkých písmen do českých překladů? Nad touto otázkou, které se několikrát dotkla, se možná autorka mohla zamyslet soustavněji.

Uvedené poznámky a připomínky jsou ovšem buď spíše okrajové, nebo obsahují návrhy a podněty k tomu, co ještě bylo možné prozkoumat nebo podrobněji vyložit; ale dávat náměty k dalšímu zkoumání a k dalším výkladům je možno vždycky. V závěru se vracím k tomu, že diplomantka své téma solidně zpracovala po stránce teoretické, metodologické i empirické; oceňuji její kvalitní výkladový styl, přehledné rozčlenění a pečlivou úpravu práce i velkou snahu o názornost prezentace, která vedla k zařazení rozsáhlých příloh a pěkně provedených grafů. Bezchybně zpracována je i bibliografie, po formální stránce práci nemám co vytknout. Diplomová práce Romany Bičíkové podle mého názoru splňuje veškeré požadavky kladené na tento typ prací; doporučuji, aby byla přijata jako podklad k obhajobě a k udělení magisterského titulu a navrhuji ocenění známkou „výborně“.

V Praze dne 9. září 2011